

Duvha la Lifhasi la u Vhalela Ntsha na Nal'ibali

Kha vha dzhoine Nal'ibali na mukololo wa Afrika, Yvonne Chaka Chaka, hu tshi fhiriswa maanda a zwiṭori. Kha vha vhalele vhana vhane vha vha divha tshiṭori tshashu tsho khetheaho, *Neo na lifhasi lihulwane*, nga Duvha la Lifhasi la u Vhalela Ntsha, 24 Luhuhi 2016.

Zwivhuya zwa 8 zwa u vhalela ntsha

U vhalela ntsha u itela vhana vhavho:

- zwi vha sumbedza uri vhone vha dzhiela ntsha bugu na u vhala.
- zwi vha netshedza zwithu zwine vha do amba ngazwo musi vha navho.
- zwi fhaṭa vhushaka vhukati havho.
- zwi vha netshedza tshikhala tsha u tshenzhela u vhala sa nyito i fushaho.
- zwi vha tuṭuwedza u guda u vhala nga vhone vhane na u ita uri vha dzulele u isa phanda na u vhala.
- zwi vha sumbedza ndila ya kuvhalele na zwine bugu dza shumisa zwone.
- zwi ita uri vha diphine nga zwiṭori zwine zwa fhira vhukoni havho ha u vhala ha zwino.
- zwi bvedza divhaipfi yavho na ndivho ya luambo.

Vha nga shela hani mulenzhe

Kha vha ye kha www.nalibali.org kana www.nalibali.mobi u sainela muṭa wavho, kiṭaba ya u vhala kana tshikolo vha thuse uri izwi zwi vhe mushumo muhulwanesa wa Duvha la Lifhasi la u Vhalela Ntsha Afrika Tshipembe!

Nyito 5 dza Duvha la Lifhasi la u Vhalela Ntsha

1. Kha vha vhalele vhana vhavho na vhaṅwe tshiṭori tsha, *Neo na lifhasi lihulwane*, kha siaṭari la 2 na la 3. Kha vha didowedze u tshi vhalela ntsha lwo vhalaho nyana phanda ha musi vha tshi vhalela vhana nahone vha elelwe u ombedzela nyito kha ipfi lavho musi vha tshi khou vhala. Arali hu vhana vhaṭuku, vha nga takalela u vha sumbedza zwifanyiso musi vha tshi khou ralo u anetshele hafhu tshiṭori nga ndila yo leluwaho nga maipfi avho.
2. Kha vha tuṭuwedze vhana vhavho u ṭalutshedza tshiṭori nga u vha humbela uri vha ole kana u pennda tshifanyiso tsha tshipiḍa tshine vha tshi funesa.
3. Vha vhoṭhe kha vha humbule na u sika hafhu tshifanyiso tshi bvaho kha tshiṭori vha tshi khou shumisa zwiteṅwa zwi re kha vhupo havho. Kha vha ite tshifanyiso tshi fanaho na tsha vhutshiloni, kana vha sike tshipiḍa tshituku bogisini la zwienda.
4. Kha vha anetshele vhana vhavho tshiṭori tshe vha vha vha tshi tshi funesa musi vha tshe ṅwana, u fana na zwe Gogo vha ita kha tshiṭori tshashu.
5. Kha vha diphine nga u tamba tshiṭori vha tshitengeledzini nga zwigwadani. Muṅwe na muṅwe kha dzule tshitengeledzini. Vha humbele vhatu vha si gathi uri vha dzhene vhukati ha tshitengeledzi nga u tou funa. Vhatu vho dzulaho tshitengeledzini vha sika tshiṭori tsha tshigwada musi muṅwe na muṅwe vavho a tshi engedza fhungo lithihi kana mavhili tshiṭorini zwenezwi hu tshi khou moniwa navho. Vhatu vho imaho vhukati ha tshitengeledzi, vha tamba tshiṭori zwenezwi tshi tshi khou ralo u aluwa.

Neo na lifhasi lihulwane

Tshitori nga Vianne Venter

Zwifanyiso nga Rico

Tsha pindulelwa nga Mudau Ntshengedzeni Edward

Neo o lavhelesa nnda ha fasiṭere la lufhera lwawe a vhone tshitarata tsha muvhala wa muora tsho dala vhatu vha muvhala wa muora vhe vha nukala, vhone vha vhone vha tshi ya ntha na fhasi mvulani i naho ya muvhala wa muora. Ho ngo kona u bvela nnda nahone o vha o no fhedza kale u vhone Mbali bugu dzawe.

Zwi tshe zworalo, ho mbo di dzeha Gogo vhe mavhudzi avho a vha o tharuwa nga nthani ha muya u vhudzulo afho nnda. Vho vha vho fara tshinwe tshithu. Neo o kona u vhone uri tsho vha tshi fuṭethe, na u vha tshikwea nahone tsho nakelela nga maanda ... ngeno tshi tshi vulea – u tou fana na tshibogisi tsho hwalaho lupfumo!

“Iyi yo vha bugu ye nda vha ndi tshi i funesa musi ndi tshi kha di vha mutuku u fana na inwi,” Gogo vho vhudza Neo. “Yo vha munango wanga wa u ya kha lifhasi lihulwane.”

Zwenezwo, vha mbo di vula **bugu**.

Kha siatari la u thoma ho vha hu na tshifanyiso tsha fhethu ha manditi, hu re kulekule na duvha la muvhala wa muora. Dakaḷo vha li na mivhala mudala, wa musuku na wa burauni, ngeno ntha haḷo hu na lutombo ludala lihulwanesa na duvha la muvhala wa thophi li dudelaho.

“Zwonaka! Ndi zwa vhukuma izwi?” Neo o femela ntha o mangala.

Gogo vho nwenwela. “Naa a ni zwi divhi? Uri zwiṭori zwoṭhe ndi zwa vhukuma, arali ni tshi tenda khazwo,” vho amba. Vho sumba kha siatari hune mutukana mutuku a linganaho na Neo a vha a tshi khou tshimbila a tshi pfukekanya daka.

Zwenezwi Gogo vha tshi khou vhalo, Neo o mbo di bonya maṭo awe a vho divhona e ntha ha zwithavha ... u pfukekanya lifhasi lihulwane la muvhala wa burauni ... asizwila a vha o ya lifhasini lihulwane.

A pfa maipfi a daka.

“Bvelani nnda! Bvelani nnda!” hu imbelela kuṅoni.

“Ndi duvha la manakanaka!” hu dzhenelela nzenene.

“Delani ngeno, idani ni tambe,” hu hevhedza muya u ha tsini vhulapfu.

Neo a mbo di elelwa nga mvula ya muvhala wa muora inaho, a elekanya arali o vha o tea a nnda. Hu tou vha uri tshitorini, u nga ita zwinwe na zwinwe. Ho vha hu si na mvula hafha. Zwenezwo, Neo a mbo di pfukekanya daka.

Tshithu tshe a thoma u tsh ivhona ho vha hu tshivhumbeo tshilapfu tsha thanda yo khwaṭhaho, tsha muvhala wa burauni. Tsho vha tshi na zwanḁa zwilapfu zwa burauni zwe zwa lapfa u ṭoḁou swika makoleni, na ṭhoho khulwane ye ya tharuwa i re na mavhudzi madala a ngaho maṭari e a vha a tshi khou ya nge i na ngei mufheni u dudelaho.

“Ndaa,” ho amba Neo na maṭo awe o vulea tshoṭhe. “U tshithu-de iwe?”

“Ndi nne muri. Ndi a kona u vhone kule u swika midavhini mihulwane ya musuku. Gonyani ni de ri lavhelese roṭhe,” Muri wa thusa Neo u gonya.

Musi e ntha matavhini, Neo a kona u vhone magumoni a shango. Ho vha hu na zwithu zwinzhisa hafho fhethu, zwe zwa ṭoḁou mu ofhisa musi a tshi humbula ngazwo.

Muri wone wo mu tsireledza wa ita na u hevhedza, “Tshimbilani na lifhasi loṭhe. Ni songo ofha. Lifhasi ili lihulwane li takadza nga maanda.”

Zwenezwo, Neo a tsela fhasi a mbo di pfukekanya daka.

U tuṭula vhukoni ha vhana nga u anetshela
zwiṭori na u vhalo.

Hu si kale a swika tshiuluni tshi re na milindi miṭuku i fanaho na minango miṭukuṭuku. O vha a tshi khou pfa maipfi manzhisa a re ngomu na miungo ya nayo ṭhukhusa dzi no khou gidimagidima.

“Ndaa! Ndinnyi are afho?” Neo o vhidzelelae kha muṅwe ya minango.

“Ndaa!” ho fhindula kuipfi. “Ri vhusunzi. Ri anetshela zwiṭori zwa ḽifhasi fhano. Ni a takalela u thetshelesa zwiṅwe naa?”

Neo o vha a tshi takalela zwiṭori, zwenezwo a dzula fhasi a thetshelesa. Vhusunzi ha anetshela zwiṭori zwaho zwa maḽakani, na zwa dzithavhani na ḽorobo khulwane dzi re kule.

“Zwiṭori zwinzhisa nga u rali?” ho vhudzisa Neo.

“Hu na zwiṭori zwinzhisa u fana na ḽaledzi,” ho fhindula vhusunzi.

Neo o mbo onesa a ṭutshela seli ha pfulo.

Mafhedziseloni, Neo o ḽo swika fhethu ha maḽi manzhisa e a elela u tsa na muḽana vhusiku na masiari. Neo a dzhenisa milenzhe yawe ifhisaho uri i rotholelwe.

Maḽi a hasekanywa nayoni dzawe a mbo ḽi nwenwela, “Ndi ḽe mulambo. Ndi elela u bva thavhani u swika lwanzheni. Iḽani, ntsaleni murahu. Ndi ḽo ni isa hayani.”

Neo a humbula uri izwo zwi nga vha zwavhuḽi nga maanḽa. Zwenezwo, a gonya na mulambo a wetshela seli ha muḽana vhukati ha dzithavha.

Vhe vhoṭhe, vha ya naḽo masiari oṭhe na vhusiku ha hone u swika Neo a tshi swika ḽṭha ha thavha.

E henefho o vha a tshi kona u vhona ḽorobo ṭhukhu, i tshi khou nelwa nga mvula na u penyelela nga ḽṭhani ha ḽuvha ḽikovhelaho.

Mulambo wo vha u na magabelo, “Tshimbilani, iyani hayani. Hu na vhatu vha ne vha ni funa, vho lindela u ḽo anetshelwa zwiṭori nga inwi.”

Neo a ṭuwa ḽoroboni ṭhukhu. A vhona vhatu vha tshi tsa ḽṭha na fhasi ḽoroboni ṭhukhu, u fana na milambo. A vhona dzinḽu, dzi dudelaho nga ḽṭhani ha mavhone o fungwaho. Ngomu hadzo, vhatu vho vha vhe bizi u fana na vhusunzi.

Mafheloni, Neo o ṭolela nga fasiṭere musi mukegulu wa kale, wa mikoṅwo yo khwaṭhaho na mavhudzi o ṭharuwaho u fana na matavhi a muri muhulu a tshi vala bugu a ita na u kwatama a onesana na kutukana nga u ku mama.

Neo a humbula nga ḽaka, muri na vhusunzi khathihi na mulambo. Zwenezwi o lavhelesa Gogo, musengavhadzimu wa vhoneṭshela ḽḽu nga mivhala i penyaho lwe ya vho nga tshifanyiso buguni yazwiṭori. Neo a humbula nga vhuḽifungi hawe vhu re ngomu ha masiaṭari a bugu ya zwiṭori ine Gogo vha i funesa, a mbo ḽi humbula ngavho na Mbali na hayani.

Zwenezwo, Neo a fhedza u vhalala bugu, a dzhena nguvhoni dzawe dzi dudelaho ngomu ha lufhera lwawe lwo nakelelaho luḽuni lwawe lu dudelaho.

Ndi ngazwo ḽifhasi ḽi tshi vhoneḽa ḽi na muvhala wa miora, lufhera lwawe lu tshi vhoneḽa lu luṭuku nga maanḽa. Neo o vula bugu. A dzhena nga munango vhukati ha masiaṭari a fhirela kha ḽifhasi ḽihulwane.

U ṭuṭula vhukoni ha vhana nga u anetshela zwiṭori na u vhalala.

Nalibali
Zwi thoma nga tshijori...

U ita betsho!

1. Gerani kha zwithoma zwitswuku uri ni ḡo bvisa betsho.
2. Nṱeani tshifanyiso muvhala.
3. Gerani tshitendeledzi tsha saizi i linganaho na ya betsho u bva kha khadibogisi li sekene, sa tsumbo, bogisi la mukapu.
4. Shumisani guḽuu u nambatedza betsho kha khadibogisi.
5. Shumisani siḽotheiphi u nambatedza phini ya tsireledzo nga murahu ha betsho. Kana ni ite buli nṱha ni dzhenise wuḽu kana muḡali khayoy u itela uri ni kone u nembeledza u mona na mukulo waḽu.
6. Diphineni nga u ambara betsho yaḽu musini tshi khou vhala na u thetshesela zwiṱori kha Duvha la Lifhasi la u Vhalela Nṱha.

Kha vha ri rumele zwifanyiso zwa vhana vhavho vha na betsho dzavho dza u vhalela nṱha. Kha vha imeilele kha info@nalibali.org kana vha zwi pose kha Facebook!

Nga ha Nal'ibali

Nal'ibali (Ipfi la Tshithoza lo imelaho "tshitori khetshi") ndi fulo la lushaka la u vhalela – u-diphina u itela u tuṱula vhukoni ha vhana nga u anetshela zwiṱori na u vhala. Vhana vho dzhenaho tshoṱhe kha zwiṱori zwi takadzaho na u anetshelwa zwavhuḡi – zwi re nga nyambo dzine vha dzi pfesesa – vha a hwelwa na u tuṱuwedzea u guda na u vhala nga vhone vhane. U guda uhu hu vhuudzaho nga u rali ndi risipi ya mveledziso ya liṱheresi i bvelaho phanda.

Nal'ibali yo thomiwa na u diṱhadzwa nga PRAESA (The Project for the Study of Alternative Education in South Africa - Thandela ya Ngudo dza Pfunzo Inwevho/ya Thungo) nga vhuetschedzi na vhumisani vhu yaho phanda na zwitshavha, kilaba dza u vhala, madzangano a liṱheresi na vhomadilonga vha vhukale hoṱhe, khathihi na fulo la midia li takadzaho lo tikedzwaho nga midia ri shumisanaho nawo, Times Media. Nal'ibali i khou thusa nga u thoma matshilele a u vhala na u nwaḽa a livhisaho kha kutshilele kwa duvha liṱwe na liṱwe Afrika Tshipembe.

Zwi thoma nga tshitori...

Kha vha sainele uri vha ḡo vhalela nṱha nahone vha nga wina nthihi ya hamphara dza bugu dza Bargain Books! Kha vha wane zwinzhi kha www.nalibali.org na www.nalibali.mobi.

U itela u wana mafhungo manzhi kha vha dalele www.nalibali.org, www.nalibali.mobi kana vha imeilele info@nalibali.org.

Vha nga dovha hafhu vha ri wana kha Facebook na Twitter: [@nalibaliSA](https://twitter.com/nalibaliSA).